

Губанов О. О.

доктор юридичних наук, професор,

перший заступник директора

Приватного вищого навчального закладу

«Фінансово-правовий коледж»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5427-1821>

Hubanov Oleh

Doctor of Law, Professor,

First Deputy Director

Private Higher Educational Institution “Financial-Legal College”

ФОРМУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК

Анотація. Ефективність амортизаційної політики безпосередньо залежить від рівня розвитку національної економіки та стратегічних пріоритетів, що стоять перед державою та окремими суб'єктами господарювання. Цей інструмент тісно взаємопов'язаний із податковим регулюванням, системою обліку необоротних активів і механізмами ціноутворення, а амортизаційні відрахування становлять ключове джерело власних інвестиційних ресурсів підприємств. Незважаючи на це, в Україні, на відміну від більшості розвинених країн, механізми амортизаційної політики залишаються низькоефективними. У статті досліджуються теоретичні та методичні засади формування амортизаційної політики українських підприємств, визначаються її структурні компоненти та аналізуються методи нарахування амортизації згідно з національними та міжнародними стандартами. На основі порівняльного аналізу практик країн Східної Європи (Чехії та Угорщини) та країн «Великої сімки» виокремлено перспективні шляхи її оптимізації. Запропоновано конкретні заходи щодо адаптації світового досвіду для підвищення ефективності національної амортизаційної політики та оцінено потенційний вплив таких змін на фінансовий стан та операційну діяльність вітчизняних підприємств.

Ключові слова: амортизація, необоротні активи, методи амортизації, термін корисного використання, знос.

Вступ та постановка проблеми. Амортизаційна політика є важливою складовою фінансово-економічної політики держави, яка формується з урахуванням поточного стану та етапу розвитку економіки. Вона виступає інструментом фінансового менеджменту як на макро-рівні, так і на рівні окремих господарюючих суб'єктів. Амортизаційні відрахування є суттєвим джерелом формування внутрішніх інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації виробничої бази, технічного переозброєння та впровадження інновацій. Хоча амортизаційна політика як механізм відтворення основних засобів і самофінансування застосовується в усьому світі, в Україні її основні напрями демонструють низьку ефективність, навіть попри впровадження окремих нових елементів, наприклад, нелінійних методів нарахування. Попри посилену увагу до проблеми підвищення ефективності амортизаційної політики на підприємстві, це питання потребує подальшого наукового опрацювання. Для визначення перспективних напрямів розвитку амортизаційної політики в Україні було проведено аналіз практики її застосування в Чехії, Угорщини та країнах «Великої сімки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та функціонування амортизаційної політики підприємств, а також необхідність її вдосконалення в Україні є предметом активного наукового обговорення.

Так, дослідження О.О. Любар зосереджено на аналізі амортизаційної політики як невід'ємної складової облікової політики суб'єкта господарювання [2]. Авторка систематизувала її структурні елементи та запропонувала методичні підходи до обґрунтованого визначення ліквідаційної вартості та строку корисного використання необоротних активів, що сприяє підвищенню достовірності обліку.

В свою чергу, порівняльний аналіз облікових практик України та Угорщини виконала В.С. Семйон [7]. У дослідженні ідентифіковано ключові відмінності, фактори

впливу та основні елементи облікової політики, зокрема щодо основних засобів. Ця робота є важливою для визначення напрямів адаптації європейського досвіду в українських реаліях.

Робота В.М. Шаповал, Т.В. Герасименко та Л.А. Бондаренко розкриває проблему ефективності амортизаційної політики на макро- та мікрорівнях [8]. Автори доводять потребу її тісного взаємозв'язку з політикою формування та розподілу прибутку, систематизують її структурні елементи та розробляють інструментарій для аналізу – систему показників із діапазонами допустимих значень.

Податкові аспекти амортизації, особливо щодо активів на реконструкції чи модернізації, досліджені О.М. Бродул, Л.А. Бурковою та В.А. Шепелюк [1]. Науковці аналізують порядок нарахування амортизації на об'єкти виробничих основних засобів та пропонують конкретні заходи для вдосконалення облікової політики в податкових цілях, зокрема щодо регламентації обліку тимчасово введених з експлуатації активів.

Таким чином, існуючі дослідження ґрунтовно розглядають окремі аспекти амортизаційної політики: обліково-методичний [2], порівняльний міжнародний [7], макромікроекономічний [8] та податковий [1]. Однак питання комплексної адаптації зарубіжного досвіду для цілеспрямованого реформування національної амортизаційної політики з метою підвищення її ефективності залишається недостатньо розробленим, що визначає актуальність та спрямованість даної статті.

Мета дослідження полягає у визначенні перспективних напрямів реформування вітчизняної амортизаційної політики шляхом вивчення, аналізу та адаптації найбільш ефективних міжнародних практик для підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної спроможності українських суб'єктів господарювання.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено наступні завдання:

1. Проаналізувати теоретико-методичні засади, складові та особливості функціонування амортизаційної політики підприємств в Україні.

2. Дослідити методи нарахування амортизації, передбачені національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та податковим законодавством.

3. Провести порівняльний аналіз амортизаційних політик обраних зарубіжних країн для виокремлення ключових інструментів та механізмів, що забезпечують їх ефективність.

4. На основі синтезу отриманих результатів сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення української амортизаційної політики шляхом адаптації міжнародного досвіду.

Методологія дослідження. Для досягнення мети дослідження застосовано комплекс методологічних підходів. Теоретико-методологічну основу склали загальнонаукові методи: аналізу та синтезу – для вивчення структури та функцій амортизаційної політики; системного підходу – для розгляду її як елементу фінансово-економічної системи; порівняння – для ідентифікації спільних та відмінних рис вітчизняної та зарубіжних практик.

Вибір об'єктів порівняльного аналізу обґрунтовано двома критеріями. По-перше, для вивчення досвіду країн зі схожими стартовими умовами обрано Чехію та Угорщину. Ці держави пройшли шлях трансформації економік, але сформували ефективні амортизаційні механізми, що активно сприяють технологічному оновленню та екологічній модернізації виробництва. По-друге, для аналізу інструментів розвинених економік досліджено практики країн «Великої сімки». Вивчення їхніх політик дозволяє виокремити найефективніші механізми стимулювання інвестицій та інновацій, адаптація яких може значно підвищити результативність амортизаційної політики в Україні.

Результати дослідження. Амортизаційна політика є стратегічним інструментом економічної політики держави та фінансового менеджменту на рівні підприємства. Її формування та реалізація детерміновані загальним станом розвитку національної економіки та конкретними цілями, що стоять перед окремим господарюючим суб'єктом. На макрорівні вона забезпечує мінімально необхідну інвестиційну базу для відтворення основних фондів, тісно взаємодіючи з податковим, обліковим та ціновим регулюванням.

У науковому дискурсі існують різні підходи до визначення цієї категорії. Так, О.М. Брадул, Л.А. Буркова та В.А. Шепелюк розглядають амортизацію переважно як фінансовий механізм відшкодування інвестованого капіталу [1]. О.О. Любар акцентує на операційному аспекті, визначаючи амортизаційну політику як діяльність з вибору методу амортизації для оптимізації фінансових потоків [2].

Інтегруючи ці підходи, авторська позиція полягає в розгляді амортизаційної політики підприємства, як комплексної системи управлінських рішень та практик, що реалізуються на основі взаємодії макроекономічного регулювання та мікроекономічного планування. Ця система спрямована на забезпечення ефективного відтворення необоротних активів шляхом науково обґрунтованого встановлення термінів корисного використання, норм амортизації та вибору оптимальних методів її нарахування. Таке визначення дозволяє перейти до аналізу конкретних механізмів, закріплених у національних та міжнародних стандартах.

Нормативне регулювання та методи амортизації в Україні. Формування та реалізація амортизаційної політики в Україні відбувається в межах чітко визначеного нормативно-правового поля. Ключовими документами, що визначають її параметри, є Податковий кодекс України, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» (П(С)БО 7), а також Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) 16 «Основні засоби» та 38 «Нематеріальні активи». Ці акти встановлюють правові рамки для вибору методів амортизації, визначення строку корисного використання та ліквідаційної вартості активів.

Серцевиною практичної реалізації політики є обґрунтований вибір методу нарахування амортизації, що детермінує розподіл витрат та формування фінансових результатів протягом усього життєвого циклу активу. П(С)БО 7 передбачає використання п'яти основних методів, що створює певний простір для управлінського вибору (рис. 1). Однак цей вибір істотно обмежений вимогами Податкового кодексу, що створює суперечність між цілями фінансового та податкового обліку та обмежує гнучкість управління інвестиційними ресурсами.

Вибір методу амортизації в Україні суттєво обмежений нормами Податкового кодексу, що створює розрив між можливостями бухгалтерського обліку та податковими вимогами. Зокрема, прискорений метод зменшення залишкової вартості дозволено застосовувати лише до активів 4-ї та 5-ї амортизаційних груп (машини, обладнання, транспорт), що звужує інструменти фінансового планування для інших категорій активів [5]. Окремою проблемою є неможливість амортизації земельних ділянок та природних ресурсів, що не відповідає практиці управління вартістю довгострокових активів.

Міжнародні стандарти (МСФЗ 16 та 38) пропонують інший, більш принципний підхід, визначаючи лише три методи (прямолінійний, зменшення залишку та виробничий), але надаючи компаніям свободу вибору на основі очікуваної моделі споживання економічних вигод від активу [3; 4]. Це контрастує з деталізованим,

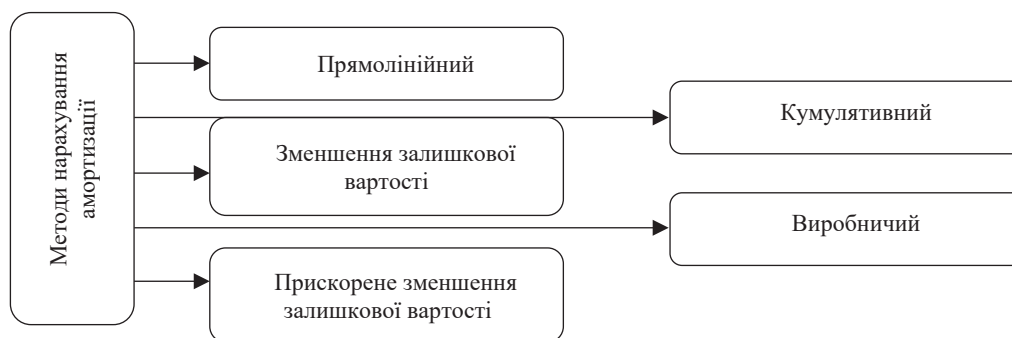

Рис. 1. Методи нарахування амортизації

Джерело: складено автором на основі [6]

але жорстким регулюванням за П(С)БО та Податковим кодексом.

Таким чином, амортизаційна політика підприємства формується як результат синтезу різних, часто суперечливих, нормативних вимог. Її ефективність визначається комплексом складових, серед яких вибір методу амортизації є лише одним з елементів. Повна структура цих складових, що охоплює вартісні критерії, строки використання, механізми переоцінки та систему обліку, представлена на рисунку 2.

Однак у порівнянні з більшістю розвинених країн українська амортизаційна політика демонструє низьку ефективність. Як зазначають В.М. Шаповал, Т.В. Герасименко та Л.А. Бондаренко, це зумовлено низкою системних проблем: низькою часткою інвестицій за рахунок амортизаційного фонду (до 20%), високим і зростаючим рівнем зносу основних виробничих фондів (до 40%), недостатнім використанням амортизації як інвестиційного джерела, а також відсутністю цілісних систем управління амортизаційними відрахуваннями [8].

Для визначення шляхів підвищення її результативності було проаналізовано амортизаційні практики Чехії, Угорщини та країн «Великої сімки». Аналіз свідчить, що в розвинених країнах амортизаційна політика є динамічним інструментом, який постійно адаптується до викликів технологічного прогресу. Вони активно використовують різноманітні методи нарахування, регулярно коригують нормативні терміни служби активів з урахуванням морального зносу та впроваджують цільові механізми стимулювання інвестицій, форма яких визначається історичним контекстом та поточними економічними пріоритетами країни.

В Чеській Республіці механізми амортизації регулюються Законом про податок на прибуток, який передбачає

використання двох методів: прямолінійного або прискореного. Об'єкти обліку класифікуються за шістьма амортизаційними групами. Вартісний критерій віднесення активів до основних засобів становить 40 000 чеських крон для матеріальних та 60 000 чеських крон для нематеріальних активів.

Ключовою відмінністю є підхід до розрахунку при прямолінійному методі. На відміну від української практики, де річна норма розраховується відповідно до строку корисного використання, чеське законодавство встановлює для кожної амортизаційної групи фіксовані граничні коефіцієнти, що застосовуються до балансової вартості (табл. 1). Це створює більш стандартизований та часто прискорений порядок списання вартості.

Особливо ефективним інструментом чеської політики є право корпорацій на додаткове збільшення амортизаційних відрахувань у перший рік, якщо вони є першими власниками активу. Розмір цієї премії диференціюється залежно від цільового призначення майна:

- 20% – для сільськогосподарських та лісогосподарських підприємств;
- 15% – для підприємств, що експлуатують об'єкти водоочищення, сортування сміття та переробки вторинної сировини;
- 10% – для інших підприємств-перших власників активів 1–3 груп (за винятком транспортних засобів та побутової техніки).

Цей механізм має значний стимулюючий ефект, спрямований на оновлення виробничого апарату та підтримку екологічних інвестицій. Його адаптація в Україні могла б стати важливим кроком для модернізації вітчизняної промисловості.

При використанні прискореного методу амортизації нараховується від первісної вартості у перший рік,

Рис. 2. Основні складові амортизаційної політики підприємства

Джерело: [2]

Таблиця 1

Коефіцієнти амортизації для прямолінійного методу амортизації, що застосовуються у Чехії

Група амортизації	Річний коефіцієнт амортизації для першого року нарахування амортизації	Річний коефіцієнт амортизації для наступних років нарахування амортизації
1	20	40
2	11	22.25
3	5.5	10.5
4	2.15	5.15
5	1.4	3.4
6	1.02	2.02

Джерело: складено автором на основі [9]

а в наступні – від залишкової. Для кожного методу законом встановлено окремі таблиці граничних коефіцієнтів амортизації (див. табл. 1 та 2), що дозволяє компаніям обирати оптимальний варіант списання вартості.

Відповідно у разі використання прискореного методу амортизації амортизаційні відрахування (A_1) у першому році розраховуються за формулою:

$$A_1 = \frac{\text{первісна вартість основного засобу}}{\text{коефіцієнт амортизації у перший рік амортизації основного засобу}}$$

У наступні роки амортизації основного засобу розмір амортизаційних відрахувань (A_n) розраховується за формулою:

$$A_n = \frac{2 * \text{залишкова вартість ОЗ}}{(\text{коефіцієнт амортизації наступних років} - \text{фактична кількість років амортизації ОЗ})}$$

В Угорщині основи амортизації визначені Законом «Про систему бухгалтерського обліку» № С. Відповідно до нього, вартість довгострокових активів переноситься на собівартість продукції (послуг) через амортизаційні відрахування, які нараховуються з моменту введення в експлуатацію протягом усього строку корисного використання обраним підприємством методом [10].

Особливістю угорської системи є чітка класифікація трьох видів амортизаційних відрахувань:

1. Планова амортизація – це систематичне списання вартості відповідно до обраного методу та графіка, яке включається до складу витрат звичайної діяльності. Її розрахунок базується на плановому терміні корисного використання та очікуваній ліквідаційній вартості активу.

Планування амортизації в Угорщині, тобто визначення суми планових відрахувань, відбувається до введення активу в експлуатацію на основі його очікуваного терміну служби або планової продуктивності [7]. На цю суму впливають такі фактори: прогнозований термін корисного використання, очікуваний фізичний і моральний знос, умови експлуатації та розрахункова ліквідаційна вартість.

2. Важливою відмінною рисою угорської моделі є визнання понадпланової амортизації. Вона нараховується у двох основних випадках:

1. Коли балансова вартість активу на дату звітності суттєво перевищує його ринкову вартість, що свідчить про втрату його економічної цінності.

2. Коли відбувається істотне зниження корисності активу через зміну профілю діяльності підприємства, його пошкодження або інші причини, що роблять подальше використання неможливим або неефективним.

Сума такої амортизації відноситься до інших витрат. Система також передбачає гнучкість: якщо у подаль-

шому ринкова вартість активу відновлюється й починає перевищувати балансову, раніше визнану понадпланову амортизацію можна частково або повністю відновити, що відобразиться у складі інших доходів. Цей інструмент дозволяє більш реалістично відображати вартість активів у фінансовій звітності.

На відміну від угорської практики, у вітчизняній амортизаційній політиці категорія понадпланової амортизації відсутня, що не дозволяє своєчасно відображати суттєві зменшення корисності або вартості активів. Імплементация цього інструменту є перспективним напрямком для дослідження та вдосконалення українського обліку, оскільки вона сприяє підвищенню достовірності фінансової звітності через більш точне відображення економічної реальності.

3. Ще одним елементом угорської системи є односумова амортизація, яка дозволяє повністю списати вартість активу при введенні в експлуатацію, якщо його первісна вартість не перевищує встановленого незначного ліміту (100 тис. угорських форинтів).

Крім того, важливою особливістю, яка може бути корисною для адаптації, є розширене визначення амортизованої вартості. Угорське законодавство дозволяє включати до неї не лише первісну вартість, а й:

1. Витрати на підтримання активу у робочому стані.

2. Окремі пов'язані з придбанням фінансові витрати, такі як відсотки за кредитом або негативні курсові різниці за позиками в іноземній валюті.

Цей підхід краще узгоджує бухгалтерський облік з економічною суттю операцій та може слугувати орієнтиром для реформування українських стандартів.

В Угорщині, на відміну від української практики, використовуються три основні методи нарахування амортизації (рис. 3).

Розширений спектр методів амортизації, доступний угорським підприємствам, забезпечує можливість формування політики, що оптимально відповідає специфіці діяльності та характеру використання необоротних активів. Тому, впровадження додаткових методів у вітчизняну практику, зокрема прогресивного (сповільненого) методу, який дозволяє збільшувати суму амортизації в останні роки експлуатації активу, є перспективним напрямком для підвищення гнучкості та ефективності управління активами в Україні.

У британській системі обов'язкової амортизації підлягають всі активи з обмеженим терміном корисного використання. Ключова роль у визначенні порядку розподілу амортизаційних відрахувань належить менеджменту компанії. Законодавство передбачає корегування розрахунків у разі зміни очікувань: якщо переглядається термін корисного використання, недоамортизована вартість розподіляється на залишковий період. Крім того, якщо балансова вартість активу перевищує його розрахункову відновлювану вартість (обумовлену старінням або іншими фак-

Таблиця 2

Коефіцієнти амортизації для прискореного методу амортизації, що застосовуються у Чехії

Група амортизації	Річний коефіцієнт амортизації для першого року нарахування амортизації	Річний коефіцієнт амортизації для наступних років нарахування амортизації
1	3	4
2	5	6
3	10	11
4	20	21
5	30	31
6	50	51

Джерело: складено автором на основі [9]

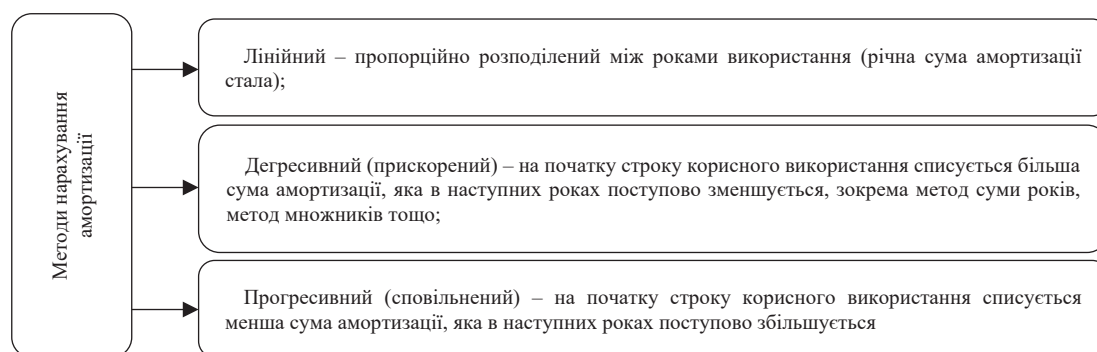

Рис. 3. Методи нарахування амортизації в Угорщині

Джерело: складено автором на основі [10]

торами), різниця списується як зменшення корисності, а потім залишкова вартість амортизується в звичайному порядку [14].

У Великобританії для розрахунку амортизації застосовуються традиційні методи: прямолінійний, прискорені, а також спеціальні методи для обладнання видобувної промисловості. Важливу відмінністю є податковий облік: амортизаційні відрахування відносяться не до витрат, що зменшують оподатковуваний дохід, а здійснюються за рахунок чистого прибутку після сплати податку.

Особливу увагу британська система приділяє стимулюванню науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). З цією метою діють пільгові правила: капітальні витрати на наукові дослідження можуть бути списані за нормою 60% у перший рік та по 10% протягом наступних чотирьох років. Для обладнання, використаного в НДДКР, додатково дозволяється 20% «інвестиційне списання», що фактично дозволяє відновити до 80% його вартості вже в перший рік [14].

Цей досвід свідчить, що цілеспрямоване використання амортизаційної політики як інструменту державної підтримки може ефективно стимулювати пріоритетні галузі, зокрема інноваційну діяльність. Впровадження аналогічних механізмів в Україні для підприємств, що здійснюють науково-дослідні програми, є перспективним напрямком для сприяння науково-технічному прогресу та підвищенню інноваційної спроможності економіки.

Французька амортизаційна політика характеризується комплексним підходом і широким набором інструментів державного стимулювання. Її ключові особливості включають:

1. Інструменти фінансового стимулювання. Система передбачає широке застосування методів прискореної амортизації. Для нейтралізації інфляційних впливів та підтримки реальної вартості капіталу застосовуються спеціальні коефіцієнти для переоцінки основних засобів [16].

2. Галузева та цільова підтримка. Для підвищення конкурентоспроможності окремих секторів підприємства мають право на додаткові амортизаційні відрахування, прив'язані до виду та обсягу реалізованої продукції. Зокрема, діють:

- 50% премія в перший рік для обладнання, використаного в НДДКР.
- Спеціальна амортизаційна премія для стимулювання експорту.
- Прискорена амортизація для приватної медичної інфраструктури, об'єктів екологічного захисту (очищення води, переробка відходів) та підприємств з низьким рівнем доходу.

3. Врахування морального зносу. Політика офіційно визнає важливість морального зносу, дозволяючи провід-

ним галузям списувати до 50% вартості майна протягом перших п'яти років.

Таким чином, французький досвід демонструє, як амортизаційна політика може бути трансформована з нейтрального облікового механізму в потужний, диференційований інструмент промислової, інноваційної, соціальної та екологічної політики держави.

Наведені механізми свідчать, що цільове застосування амортизаційних інструментів може слугувати ефективним засобом державної політики. Надання додаткових відрахувань для виробників стратегічно важливої продукції стимулювало б її випуск, а експортна амортизаційна премія сприяла б зростанню зовнішньоторговельних показників та конкурентоспроможності українських підприємств.

У Німеччині облікові та звітні принципи, включно з амортизацією, кодифіковані в Торговому кодексі (Handelsgesetzbuch, HGB). На відміну від Франції, переоцінка основних засобів заборонена. Законодавство не містить жорсткого переліку методів; на практиці переважають прямолінійний метод та метод зменшення залишку, часто у поєднанні. Терміни корисного використання активів визначаються переважно на основі галузевих податкових таблиць [12].

Історично, саме засоби прискореної амортизації разом із податковими пільгами були ключовими інструментами стимулювання інвестицій у післявоєнний період. Завдяки їм частка самофінансування за рахунок амортизаційних відрахувань сягала 60-70% від загального обсягу інвестицій. Норми амортизації встановлювалися з урахуванням оціночних термінів служби та в результаті діалогу з бізнесом.

Важливо відзначити, що у 2008 році, під час світової фінансової кризи, Німеччина провела податкову реформу, яка скасувала можливість використання методів прискореної амортизації. Це свідчить про динамічність амортизаційної політики, яка змінюється відповідно до макроекономічних умов та пріоритетів.

Україні, яка переживає воєнні руйнування, актуальним є вивчення саме післявоєнного досвіду Німеччини щодо відновлення промисловості, зокрема через цільові інструменти амортизаційної політики.

В Італії діє система прискореної амортизації з високою гнучкістю норм, які встановлюються для груп устаткування, а не для окремих одиниць. Стандартна амортизаційна премія становить 10% у перший рік.

Узагальнюючи європейський досвід, слід зазначити, що національні особливості в амортизації обумовлені різними підходами до оцінки та розподілу вартості активів. Проте ключовими рисами систем країн ЄС є їх ціль-

спрямованість (використання як інструменту економічної політики) та мобільність (здатність до адаптації). Найпоширенішим залишається лінійний метод, який часто поєднується з різноманітними амортизаційними преміями для досягнення конкретних цілей.

Канадська система амортизації, що часто порівнюється з американською, має унікальні риси, зокрема механізм «системи кордонів». Він полягає у розподілі активів за класами, для кожного з якого встановлено діапазон термінів служби. Це надає підприємцям свободу вибору оптимального строку амортизації в заданих межах. Амортизація розраховується для всього класу активів, а не окремих одиниць, що спрощує адміністрування [13].

Найважливішою перевагою системи є її антициклічний потенціал. Підприємства можуть змінювати суму річних відрахувань у межах норми для кожного класу. Це дозволяє значно збільшувати амортизаційні списання в роки спаду доходів, тим самим зменшуючи оподатковуваний прибуток і підтримуючи ліквідність. Окремим стимулом є підвищені норми амортизації в перший рік (до 50%) для стимулювання модернізації.

Впровадження подібного гнучкого механізму, що дозволяє збільшувати амортизаційні відрахування в періоди економічних спадів, може стати потужним інструментом фінансової підтримки українських підприємств, особливо в умовах макроекономічної нестабільності. Це сприяло б їхній стійкості та збереженню інвестиційного потенціалу.

Особливий інтерес представляє досвід Японії, де прискорена амортизація традиційно використовується як ключовий інструмент державної політики технологічної модернізації та підвищення ефективності виробництва. Високі норми амортизації спрямовані не лише на оновлення машинного парку, а й на досягнення стратегічних цілей: зниження енерго- та матеріаломісткості, підвищення якості продукції та росту продуктивності праці. Яскравим прикладом є положення Закону про спеціальні заходи, яке дозволяє списувати до 50% вартості нового обладнання, спрямованого на модернізацію [11]. Законодавство передбачає три основні методи розрахунку амортизації: прямолінійний, метод зменшення залишкової вартості та виробничий метод (рис. 4).

Сучасна амортизаційна політика США, закріплена у 1986 році та модифікована у 2008 році (зокрема щодо енергоефективного обладнання), ґрунтується на галузевому підході. На відміну від видового принципу, строк корисного використання активів визначається за галуззю економіки, що забезпечує єдність обліку в межах виробничого комплексу та дозволяє враховувати його специфіку.

Система Modified Accelerated Cost Recovery System (MACRS) передбачає дві основні класифікації майна, що амортизується:

1. General Depreciation System (GDS) – звичайна система з прискореними нормами.

2. Alternative Depreciation System (ADS) – альтернативна система з більш тривалими термінами амортизації.

Вибір класифікації визначає застосовну норму та метод нарахування амортизації [15].

Висновки. Амортизаційні відрахування є стратегічним джерелом інвестиційних ресурсів підприємства, оскільки їх формування не залежить від поточних фінансових результатів і вони являють собою внутрішнє джерело фінансування. Ефективність амортизаційної політики безпосередньо визначає інвестиційну спроможність та фінансову стійкість суб'єкта господарювання, що обумовлює необхідність її системного вдосконалення з урахуванням міжнародного досвіду.

В розвинених країнах амортизаційна політика реалізується як активний інструмент промислової та інноваційної політики, спрямований на стимулювання технічного переозброєння, адаптацію до вимог науково-технічного прогресу та своєчасну заміну морально і фізично застарілих активів. Її мета – формування раціональної та цілеспрямованої системи відтворення основного капіталу.

Як продемонстрував порівняльний аналіз, сучасні зарубіжні амортизаційні системи базуються на чотирьох ключових складових:

1. Гнучкий вибір методу амортизації (з акцентом на прискорені методи або їх комбінацію з лінійним).

2. Раціональне визначення терміну служби обладнання, часто засноване на галузевому підході та діалозі з бізнесом.

3. Застосування спеціальних амортизаційних пільг (премій) для стимулювання пріоритетних напрямів (НДДКР, експорт, екологічні інвестиції).

4. Наявність механізмів для обліку змін у корисності активів (наприклад, понадпланова амортизація або облік втрат від зменшення корисності).

Незважаючи на національну специфіку, аналіз міжнародних практик дозволяє виокремити універсальні ознаки ефективних амортизаційних систем:

1. Пріоритет прискорених методів. У більшості розвинених країн основним інструментом є прискорена амортизація або її гнучке поєднання з прямолінійним методом. Це дозволяє швидше відшкодувати інвестиції та стимулювати оновлення основних засобів.

2. Гнучкість у визначенні термінів служби. Нормативні терміни корисного використання активів не є жорстко фіксованими. Вони встановлюються підприємствами самостійно в межах рекомендацій або узгоджуються з органами влади, що враховує реальні умови експлуатації та темп технічного прогресу.

Отже, оптимальна амортизаційна система має комплексно регулювати три ключові елементи: вибір методу нарахування (із акцентом на прискорені схеми), встановлення терміну служби (на основі гнучких, економічно обґрунтованих підходів) та застосування цільових амортизаційних премій для стимулювання пріоритетів державної політики.

На основі аналізу міжнародних практик, для підвищення ефективності та адаптації до сучасних економічних викликів пропонується впровадити наступні зміни до вітчизняної амортизаційної політики:

Рис. 4. Методи розрахунку амортизації відповідно до законодавства Японії

Джерело: складено автором на основі [11]

1. Запровадження інституту понадпланової амортизації. За зразком Угорщини, це дозволить своєчасно відобразити суттєве зниження корисності чи ринкової вартості активів у зв'язку з моральним зносом, зміною технологій або економічними обставинами, підвищуючи достовірність фінансової звітності.

2. Впровадження цільових амортизаційних премій для стимулювання інновацій. За досвідом Великобританії та Франції, необхідно запровадити підвищені норми амортизації (наприклад, 50-60% у перший рік) для обладнання, що використовується в науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах (НДДКР), що сприятиме інвестиціям у інновації.

3. Створення механізмів галузевої та експортної підтримки. За французьким прикладом, слід надати право на

додаткові амортизаційні відрахування для підприємств, що виробляють стратегічно важливу продукцію та для експортерів, що стимулюватиме відповідні напрями економічної активності.

4. Запровадження антициклічного інструменту. За канадською моделлю «системи кордонів» доцільно дозволити підприємствам збільшувати норми амортизаційних відрахувань в періоди економічного спаду або зменшення доходів. Це забезпечить додаткову фінансову стійкість та підтримає інвестиційну діяльність у несприятливі періоди.

Реалізація цих заходів трансформує амортизаційну політику з пасивного облікового механізму в активний інструмент державної промислової, інноваційної та структурної політики, сприяючи відновленню та модернізації економіки України.

Список використаних джерел:

1. Брадул, О. М., Буркова, Л. А., & Шепелюк, В. А. (2021). Податкові аспекти амортизаційної політики підприємства. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (3 (63)), 61-67.
2. Любар, О. О. (2017). Амортизаційна політика підприємства як невід'ємна складова його облікової політики. *Ефективна економіка*. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5484>
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби, Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (2012). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи, Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (2012). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text
5. Податковий кодекс України, Кодекс України № 2755-VI (2022) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», Наказ Міністерства фінансів України № 92 (2022) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
7. Семйон, В. С. (2014). Облікова політика підприємства: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Економіка і організація управління*, (3-4), 243-248.
8. Шаповал, В. М., Герасименко, Т. В., & Бондаренко, Л. А. (2019). Амортизаційна політика: сутність, проблеми, напрями вдосконалення. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=vamsue_2019_2_11
9. Act of the Czech National Council on Income Taxes, Act No. 586/1992 Coll. (1992) (Czech Republic). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=vamsue_2019_2_11
10. Act of the Czech National Council on Income Taxes, Act No. 586/1992 Coll. (1992) (Czech Republic). URL: https://www.tradelicense.cz/Z%C3%A1kon_o_dan%C3%ADch_z_p%C5%99%C3%ADjm%C5%AF_586-1992_English.htm
11. Act On Accounting, Hungarian Ministry of Finance (2000) (Hungary). URL: https://focusaudit.hu/wp-content/uploads/2019/04/Act_C_of_2000.pdf
12. Act on Special Measures Concerning Taxation, Act No. 26 (1957) (Japan). URL: <https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/ASMCT.pdf>
13. Deutschland Handelsgesetzbuch URL: [https://dejure.org/gesetze/HGBIncome Tax Act of Canada \(1985\) \(Canada\). URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-3.3/section-13.html](https://dejure.org/gesetze/HGBIncome Tax Act of Canada (1985) (Canada). URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-3.3/section-13.html)
14. Income Tax Act 2007 (United Kingdom). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/3/contents>
15. Modified Accelerated Cost Recovery System – MACRS.(USA). URL: <https://budget.digital.mass.gov/govbudget/fy24/tax-expenditure-budget/personal-income-tax/accelerated-deductions-from-gross-income/1-304/>
16. The French VAT System and Revenue Efficiency (France). URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/cdb1539b-46b4-4861-8023-e84d286925dd_en?filename=eb015_en.pdf&prefLang=hu

References:

1. Bradul O. M., Burkova L.A. & Shepeliuk V. A (2021). Podatkovi aspekty amortyzatsiynoyi polityky pidpryyemstva. [Tax aspects of the depreciation policy of the enterprise]. *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, (3 (63)), 61-67. (in Ukrainian)
2. Lyubar O.O. (2017). Amortyzatsiyna polityka pidpryyemstva yak nevid'yemna skladova yoho oblikovoyi polityky [Depreciation policy of an enterprise as an integral part of its accounting policy] *Efektivna ekonomika* № 3. URL: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5484> (in Ukrainian)
3. Mizhnarodnyy standart bukhhaltern'koho obliku 16 (MSBO 16) [International Accounting Standard 16 "Fixed Assets"]. Osnovni zasoby, Standart Rady z Mizhnarodnykh standartiv bukhhaltern'koho obliku URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text
4. Mizhnarodnyy standart bukhhaltern'koho obliku 38 (MSBO 38) Nematerial'ni aktyvy, Standart Rady z Mizhnarodnykh standartiv bukhhaltern'koho obliku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text
5. Podatkovyy kodeks Ukrainy, Kodeks Ukrainyiny № 2755-VI (2022) [Tax Code of Ukraine №2755-VI]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Pro zatverdzhennya Natsionalnoho polozhennya (standarty) bukhhaltern'koho obliku 7 "Osnovni zasoby", Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainyiny № 92 (2022) [Fixed assets: accounting regulation (standard) 7, approved by the order of the Ministry of Finance of Ukraine № 92]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
7. Semyon V.S. (2014) Oblikova polityka pidpryyemstva: vitchyznyanyy i zarubizhnyy dosvid [Accounting policy of the enterprise: domestic and foreign experience] *Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya*. (3-4), 243-248. (in Ukrainian)

8. Shapoval V.M., Herasymenko T.V. & Bondarenko L.A. (2019). Amortyzatsiyna polityka: sutnist, problemy, napryamy vdoskonalennya. [The amortization policy: the nature, problems, ways of improvement]. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vamsue_2019_2_11
9. Act of the Czech National Council on Income Taxes, Act No. 586/1992 Coll. (1992) (Czech Republic). URL: https://www.tradelicense.cz/Z%C3%A1kon_o_dan%C3%ADch_z_p%C5%99%C3%ADjm%C5%AF_586-1992_English.htm
10. Act On Accounting, Hungarian Ministry of Finance (2000) (Hungary). URL: https://focusaudit.hu/wp-content/uploads/2019/04/Act_C_of_2000.pdf
11. Act on Special Measures Concerning Taxation, Act No. 26 (1957) (Japan). URL: <https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/ASMCT.pdf>
12. Deutschland Handelsgesetzbuch URL: [https://dejure.org/gesetze/HGBIncome Tax Act of Canada \(1985\) \(Canada\). URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-3.3/section-13.html](https://dejure.org/gesetze/HGBIncome Tax Act of Canada (1985) (Canada). URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-3.3/section-13.html)
13. Income Tax Act 2007 (United Kingdom). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/3/contents>
14. Modified Accelerated Cost Recovery System – MACRS.(USA). URL: <https://budget.digital.mass.gov/govbudget/fy24/tax-expenditure-budget/personal-income-tax/accelerated-deductions-from-gross-income/1-304/>
15. The French VAT System and Revenue Efficiency (France). URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/cdb1539b-46b4-4861-8023-e84d286925dd_en?filename=eb015_en.pdf&prefLang=hu

FORMATION OF UKRAINE'S DEPRECIATION POLICY TAKING INTO ACCOUNT FOREIGN PRACTICES

Summary. The effectiveness of depreciation policy directly depends on the level of development of the national economy and the strategic priorities facing the state and individual economic entities. This tool is closely interconnected with tax regulation, the system of accounting for non-current assets, and pricing mechanisms, while depreciation deductions constitute a key source of enterprises' own investment resources. Despite this, in Ukraine, unlike most developed countries, depreciation policy mechanisms remain inefficient. The article explores the theoretical and methodological foundations for the formation of depreciation policy of Ukrainian enterprises, defines its structural components, and analyzes depreciation methods in accordance with national and international standards. Based on a comparative analysis of the practices in Eastern European countries (the Czech Republic and Hungary) and the G7 countries, promising avenues for its optimization are identified. Specific measures for adapting international experience to enhance the effectiveness of national depreciation policy are proposed, and the potential impact of such changes on the financial condition and operational activities of domestic enterprises is assessed.

Key words: depreciation, non-current assets, depreciation methods, useful life, wear and tear.